

4

РАДЯНСЬКА ШКОЛА

1-2

Видавництво
„Радянська Школа“

1945

З М І С Т

	Стор.
Від редакції	2
П. Г. Тичина, акад. — Піднести ідейно-політичну роботу серед учителів	3
Г. П. Пінчук — До завдань учительства західних областей України	6
С. Х. Чавдаров, проф. — Про мужність і шляхи виховання її	11
Я. Б. Резнік, проф. — Формалізм у навчанні та способи його усунення	22

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

М. Ф. Даденков, проф. — Великі слов'янські педагоги XVII—XIX ст. та їх спадщина	31

ПСИХОЛОГІЯ

Г. С. Костюк, проф. — Герцен як психолог	39

МОВА І ЛІТЕРАТУРА В ШКОЛІ

Т. І Ф. Бугайко — Виховання радянського патріотизму на уроках літератури в середній школі	53
Є. П. Кирилук — Іван Франко проти німців	59
С. М. Кайюка — Повторення граматики української мови в семирічній і середній школі	62

МАТЕМАТИКА І ФІЗИКА В ШКОЛІ

О. М. Астряб, проф. — Особливості викладання арифметики в п'ятому класі	70
С. П. Слесаревський, проф. — Саморобні прилади у курсі фізики середньої школи	76

ПРИРОДОЗНАВСТВО В ШКОЛІ

А. Ф. Гаценко — Навчальна робота дітей на пришкольній дослідній ділянці	82
О. Д. Вісюліна — Весняні ботанічні екскурсії	88

З ДОСВІДУ

Г. Гриневич — Про деякі засоби розвитку логічного мислення учнів на уроках арифметики в III—IV класах	91
Г. І. Міхалевська і О. П. Сергунова — З практики повторення на уроках математики	95
М. П. Ніжинський — Популяризація серед батьків «Правил для учнів»	102
Р. І. Беккер — З досвіду виховної роботи в жіночій школі	103

З ОСВІТНЬОГО ЖИТТЯ

П. Р. Чамата — Український науково-дослідний інститут педагогіки НКО УРСР	107
В. Г. Бондарчук — 110-річчя Київського Державного Університету ім. Шевченка	109
ХРОНІКА	111

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

Н. К. Балацька — Шварц, Психологія навчання читання. Учпедгиз, 1941	118
Книжкові новини	120

НЕКРОЛОГИ

Пам'яті С. І. Родзевича	123
К. О. Хлебніков	123
П. М. Рубінштейн	124

З ОСВІТНЬОГО ЖИТТЯ

Н. Р. ЧАМАТА

Директор УНДІПу

Український науково-дослідний інститут педагогіки НКО УРСР

Український науково-дослідний інститут педагогіки НКО УРСР, створений в перші роки радянської влади (1922 р.), за час свого існування виконав значну роботу.

Переважає більшість наукових працівників у галузі педагогіки, історії педагогіки, психології, методик, а також викладачів цих дисциплін у педагогічних вищих школах УРСР дістали свою наукову підготовку в стінах цього інституту. Зілами його наукових працівників видаю чимало праць в галузі педагогічних наук, а також шкільних підручників. Лише за останні роки перед війною (1938—41) інститут випустив у світ кілька десятків праць. Серед них такі важливі праці як «Педагогіка» (посібна книга для студентів інституту) за редакцією проф. Х. Чапдарова, «Психологія» (посібна книга для вищих педагогічних шкіл) за редакцією проф. Г. С. Костюка і ряд методик викладання окремих дисциплін.

Розбійницький напад німецько-фашистських загарбників на Радянську землю і тимчасова окупація України обірвали ледь-ледь дотворену працю інституту. Основні його наукові працівники евакуювалися в різні райони СРСР і, включившись там до роботи різних наукових та учбових закладів, продовжували свої дослідження в галузі педагогічних наук. Але майна інституту, устаткування його кабінетів та лабораторій, наукових архівів, виготовлених до друку рукописів та бібліотеки швидко по пощастило.

Німці завдали інституту великої шкоди: пограбували математичний, фізичний психологічний кабінети інституту, майже зовсім знищили кабінети природознавства і хімії, педагогіки, дошкільного виховання, мови, літератури, географії, історії, повністю знищили меблі інституту, наукові архіви, виготовлені до друку рукописи. Дуже потерпіла бібліотека інституту,

в якій окупанти розікрали і спалили до 20 тисяч томів, зокрема весь соціально-економічний відділ.

Переможний наступ Червоної Армії і визволення України від німецько-фашистських загарбників дали можливість відновити роботу інституту. В жовтні місяці 1943 року РНК СРСР виїс постанову про повновлення його роботи. За цією постановою в структурі інституту встановлено такі одинадцять наукових відділів: теорії та історії педагогіки, психології, дошкільної педагогіки, позашкільної та піонерської роботи, військового та фізичного виховання, художнього виховання, методики математики та фізики, методики мови та літератури, методики природознавства та хімії, методики історії, методики географії, а також бібліотека та адміністративно-господарський відділ.

Робота по відновленню інституту розпочалася ще в Харкові (жовтень-грудень 1943 року). Але повністю вона розгорнулася лише після переїзду інституту до Києва. Працівники інституту зразу приступили до освоєння нового приміщення, розшукування і збирання рештків його майна, що залишилися після окупантів, упорядкування книжкових фондів (їх залишилося близько 80.000 томів), організації кабінетів тощо.

Поряд з відновленням науково-матеріальної бази інституту провадилася робота і по комплектуванню його штатів. На сьогодні в інституті працює 84 особи, серед яких наукових працівників 62, з 62 осіб, які провадять наукову роботу в інституті, професорів 10 (серед них два заслужені діячі науки і два доктори наук), доцентів 18 (серед них 6 кандидатів наук), старших наукових працівників 25, молодших наукових працівників та лаборантів 14. В складі наукових працівників інституту працює також 11 учителів з великою практичною діяльністю і досві-

дом роботи, серед них 4 заслужені вчителі.

При ряді відділів інституту згуртовано актив з учителів та дошкільних працівників м. Києва, які беруть участь у розробленні науково-методичних питань. Значну участь в науковій роботі інституту беруть також поза штатні наукові кореспонденти, які добираються з кращих учителів шкіл та викладачів педагогічних дисциплін в вищих м. Києва і периферії. Таких наукових кореспондентів по всіх відділах інституту тепер є понад 60. Частина з них готується до складання кандидатського мінімуму шляхом екстернату, дехто готує кандидатські дисертації.

При відділах педагогіки, психології, методики математики і фізики вже відновлена аспірантура.

У своєму плані наукової роботи на 1944 рік інститут передбачав розроблення навчальних планів та програм для початкової та середньої школи, виготовлення підручників для середньої школи, розроблення заходів до підвищення якості навчання в школі, питань виховної роботи в школі, військово-фізичної підготовки учнів, піонерської та позашкільної роботи, підготовки учнів до практичної діяльності, організації й методики виховної роботи в дитячому садку, питань історії педагогіки та психології, зокрема історії школи й освіти на Україні.

Опрацюючи ці питання, відділи інституту протягом 1944 року підготували до друку ряд наукових праць.

Найважливіші з них такі: Історія педагогіки (підручник для педагогічних вищих шкіл); синтаксис з української мови (підручник для 6 і 7 класів середньої школи); посібник книга з педагогіки для військових керівників середньої школи; психологічні ідеї Ланге (кандидатська дисертація); психологічна система К. Д. Ушинського (кандидатська дисертація); тема оборони Вітчизни в творчості О. Є. Корнійчука (кандидатська дисертація) і ін.

Крім того, виготовлено ряд методичних посібників для вчителя, як от: стилістичні роботи з української мови в середній школі; українська література часів Вітчизняної війни і її використання в школі; російська література часів Вітчизняної війни та її використання в школі; як розв'язувати арифметичні задачі; перші уроки з геометрії; саморобні прилади з фізики; методика розв'язування задач з фізики; виховна робота в школі (збірник статей на допомогу вчителеві); організація природничого кабінету в школі; практичні роботи з зоології і ботаніки в курсі середньої школи; піонерський загін, ланка, зміст і форми їх роботи і цілий ряд інших.

Виконуючи наукову тематику, працівники інституту водночас проводили широку громадську педагогічну роботу, надавали активну допомогу НКО УРСР і органам

народної освіти у відновленні роботи шкіл, зруйнованих німецько-фашистськими загарбниками, брали активну участь в роботі по підвищенню фахової і методичної кваліфікації учителів.

Протягом року в інституті відбулося 8 наукових пленумів ознаменування дат народження й смерті, на яких було заслухано 34 наукові доповіді. Наукові працівники інституту за рік прочитали 900 лекцій та доповідей, дали понад 1.500 консультацій, склали понад 100 рецензій на програми й підручники, написали до педагогічних, комсомольських та дитячих газет 50 статей.

Для опрацювання в 1945 році інститут визначив такі актуальні проблеми з галузі педагогічних наук: проблема розуміння учнями навчального матеріалу; успішність учнів початкової та середньої школи і шляхи її піднесення; основи морального виховання в радянській школі; удосконалення методів викладання основних предметів в початковій та середній школі; військово-фізична підготовка в системі комуністичного виховання; основи методики естетичного виховання в молодших класах; шляхи виховання самодіяльності й ініціативи в роботі піонерської організації; основи методики фізичного виховання дітей дошкільного віку та інші.

Всі ці проблеми конкретизовані у 92 темах теоретичного, історичного і методичного характеру, які мають бути опрацьовані за планом інституту в 1945 році.

З метою створення досвідної бази до інституту прикріплені дві середніх школи м. Києва — чоловіча та жіноча. Досвідна робота в цих школах лише починає розгортатись, але й той невеликий досвід, який є, показує, що вона може дати позитивні наслідки.

В плані роботи інституту на 1945 рік досить значне місце займає також праця над навчальними планами, програмами й підручниками для початкової і середньої школи. Вона має розгортатись в напрямі перегляду діючих навчальних планів, програм та підручників з метою внесення в них потрібних змін і їх дальшого ґрунтовного удосконалення відповідно до зрослих вимог навчально-виховної роботи нашої школи. ґрунтовному аналізу будуть піддані програми й підручники з української та російської мови для початкової школи.

Заплановано створити «Настільну книгу для вчителя початкової школи», в якій мають бути подані основні відомості з дидактики, методик, психологічних основ навчально-виховної роботи і інші відомості, необхідні для вчителя початкової школи. Важливістю такої книги очевидно. Вона допоможе вчителю початкової школи підвищити свою кваліфікацію і забезпечити вищу якість навчально-виховної роботи.

В зв'язку з передбачуваним викладанням курсу психології в середній школі

має бути виготовлений відповідний підручник. Так само має бути виготовлений підручник з психології і для педагогічних шкіл. Крім того передбачається скласти підручники з методики літературного читання, методики арифметики, стереометрії і деякі інші.

Розгортання господарчого і культурного будівництва на Україні, відбудова культурно-освітніх та навчально-виховних закладів, зруйнованих німецько-фашистськими загарбниками, завдання підвищення якості навчально-виховної роботи в початковій та середній школі відповідно до останніх постанов партії і уряду ви-

магають інтенсивного розвитку педагогічних наук. Український науково-дослідний інститут педагогіки, являючись основним осередком науково-педагогічної думки на Україні, повинен посісти значне місце в здійсненні цих вимог. Але йому одному годі й думати випоратися зі всіма завданнями в справі розвитку педагогічних наук. Для успішного здійснення цих завдань потрібне об'єднання сил наукових працівників УНДІПу, педагогічних кафедр університетів, педагогічних та учительських інститутів, інститутів удосконалення кваліфікації учителів і досвідчених учителів, майстрів педагогічної справи.

— O —

В. Г. БОНДАРЧУК.

професор, доктор геолого-мінералогічних наук, ректор Київського Державного Університету.

110-річчя Київського Державного Університету ім. Шевченка

Оточений увагою партії і уряду, зокрема піклуванням М. С. Хрущова, Київський Державний Університет швидко заліковує рани, нанесені йому німецько-фашистськими загарбниками. Протягом короткого часу, що минув з початку відновлення роботи в стінах Радянської України, Університет знову зайняв почесне місце в лавах передових вишів нашої Батьківщини.

В роки організації Київського університету учбові заклади в Росії були вогнищами революційного руху. В. І. Ленін говорив, що «умови суспільного побуту Росії... з одного боку, породжують непримирнену суперечність між самодержавством і дуже широкими і дуже різномірними верствами населення, а, з другого боку, — надзвичайно... утруднюють... інший прок політичного недоволення, крім як через університети» (Твори, т. V, стор. 361).

Видатну роль в історії революційного руху відіграв і Київський університет. В дореволюційній Росії він заслужено здобув собі славу червоного університету. Він по праву, також, носить тепер ім'я Тараса Григоровича Шевченка: визвольний демократичний рух українського народу широко розгорнувся в Київському університеті і очолювався Т. Г. Шевченком.

В 1843 р. Шевченко зблизився з групою студентів Київського університету, серед яких були Куліш, Вілосерський, Марко-

вич, Навроцький. В 1845 р. до них приєднався Микола Гулак. Виник гурток, що став осередком таємного, політичного «Кирило-Мефодієвського братства». В університеті навчалися українці, росіяни, поляки, вірмени, грузини. Не випадково тому Кирило-Мефодієвське братство висунуло ідею дружби і союзу народів, в першу чергу союзу слов'янських народів.

З перших днів свого існування університет став також могутнім вогнищем культури на Україні. Вчені його внесли великий вклад не тільки в вітчизняну, але і в світову науку.

В діяльності фізико-математичних наук працювали вчені Авенаріус і його учень Надеждін, який вперше в науці встановив критичну температуру води, який ввів у фізику свій «спосіб Надеждіна». Значну роль в розвитку фізики відіграли праці професора Шіллера, Косоногова, Кордиша. Особливо плідотворну діяльність, уже за радянської влади, розгорнули вчені де-Метц, акад. Лашкар'єв, доц. Шиншловський та ін.

Значно розвинули математичну науку Ващенко-Захарченко, Рахманінов, астрономічну — Востоков, Федоренко. В другій половині XIX століття виходять блискучі праці Єрмакова та професора, заслуженого діяча науки Б. Я. Букреева. З цієї школи вийшли видатні фахівці — професори Лебединцев, Щербина, Пфейфер, Астряб. В останній період особливого значення набули праці акад. Крилова,